

APROXIMACIÓ A L'ARXIU PARROQUIAL DE SANTA COLOMA DE FARNERS

Roser Puig i Tàrrsch - Josep M. T. Grau i Pujol

L'Església ha estat una de les institucions que més ha vetllat històricament pel seu patrimoni documental. A més de comptar amb unes persones encarregades i uns llocs de salvaguarda amb unes mínimes condicions de control, contínuament des del bisbat -a través de circulars i de les visites pastorals- s'obliga a tenir cura de la conservació dels llibres¹. Els arxius parroquials esdevenen avui una font bàsica per a la recerca en els nostres pobles.

Les guerres que ha sofert el nostre país, tot i que sempre es procurarà ocultar l'arxiu, han estat un dels factors més negatius per a la salvaguarda de la documentació.

Avui, seguint la línia de la divulgació², volem presentar a grans trets el contingut principal de l'actual arxiu eclesiàstic de Santa Coloma de Farners (bisbat de Girona). Dues guerres l'afectaren directament: la guerra del Francès (1809) i la darrera guerra civil (1936-39). Mercès a una nota que el domer escriví en el llibre cinquè d'òbits, sabem que des del mes de juny de 1809 fins al març de 1810, a causa de la fugida dels clergues a Hostalric, els llibres parroquials s'amagaren "dins el cóncavo de unas rocas". El resultat fou la pèrdua, només, dels volums de testaments. Els objectes de plata s'enterraren i la roba es traslladà a la vila fortificada, la destrucció de la qual comportà la pèrdua de tots els seus arxius (parroquial, notarial i municipal)³. Cal suposar que les guerres carlines també devien perjudicar els fons; el temple de Santa Coloma fou ocupat repetidament pels militars. És, però, la passada guerra, la

1. Com a exemple transcrivim l'ordre del bisbe de Girona publicada el 13-IV-1831: "Consultando a la buena administración de esta Diócesis de la que estamos encargados [...]. Mandamos que en todas nuestras Parroquias se forme un inventario muy exacto de todos los Libros, Escrituras y Documentos que existan en sus Archivos, o en poder de los Párrocos, para que nunca se extravien y perezcan: cuyo encargo cometemos a todos los cabezas de Conferencia respecto de todas las Parroquias comprendidas en ella, y a los cabezas de Partido respecto de la suya, y de las de aquellos".

2. Voldríem referir-nos a la publicació de dos inventaris de parròquies de la diòcesi: ÀNGEL PINTO, *Documents per a una història de Santa Eugènia de Ter. L'arxiu parroquial històric de la parròquia de Santa Eugènia de Ter*, 1989; i FRANCESC FORN, *Guia-inventari de l'Arxiu Parroquial d'Arenys de Munt*, 1992. També remarquem la visió comarcal que dóna ANTONI MAYANS, *Els arxius parroquials, municipals i notarians de la Garrotxa. Una aproximació*, 1987.

3. Aquesta notícia la recull la *Historia de Santa Coloma de Farnés y su comarca*, de MILLAS-RABASSA, 1951, 169-170.

que perjudicà més seriosament el fons eclesiàstic de la ciutat. En resposta a un qüestionari del 26 de setembre de 1939, es comenten les males condicions de l'amagatall dels registres sacramentals: la humitat els afectà negativament en un percentatge molt elevat -més de la meitat-, sense comptar amb la destrucció de la resta de papers⁴. Les grans sèries, tret d'escasses excepcions, s'inicien a partir de l'any 1939. Conscient del procés de deteriorament d'alguns llibres, que els fan inconsultables, Mn. Narcís Costabella, rector de Santa Coloma, emprengué l'any 1990 –sota el patrocini de l'Ajuntament– una programació de restauració⁵.

La ubicació de l'arxiu és doble: la documentació antiga i l'activa es troben en un armari de fusta a la planta baixa de la rectoria; la resta de llibres i lligalls estan a l'últim pis, avui deshabitat. La consulta s'ha de fer en l'horari de despatx parroquial, o bé a convenir amb el rector; si bé, per als registres sacramentals, hom pot anar a l'Arxiu Diocesà de Girona, on es conserven microfilmats.

L'arxiu parroquial no disposava fins ara de cap instrument de descripció, a excepció de l'inventari dels llibres sacramentals realitzat per Joan Busquets i Joaquim Nadal⁶. A nivell historiogràfic, l'arxiu ha estat poc utilitzat. Destaquem la història de Santa Coloma de Farners (1951), algun article i recerques puntuals de tipus genealògic. El mal estat de conservació, la manca d'índex i els buits existents són inconvenients, però la informació de l'arxiu és molt valuosa, si tenim present la migradesa de l'arxiu municipal de la ciutat (comença en el segle XIX). La història de l'església colomenca també es pot seguir, no ho oblidem, a través de l'Arxiu Diocesà de Girona (ex. visites pastorals) i dels manuals notarials, que comencen a finals del segle XVI⁷.

Val a dir que, tret dels llibres sacramentals, la resta d'arxiu no està organitzat, manca una ordenació i una classificació. Els papers s'apleguen en carpetes i els llibres estan molt barrejats. La relació documental que presentem és una aproximació a un inventari final molt més detallat que permetria un coneixement més profund i exacte. Per fer-ho, hem seguit l'esquema del qua-

4. Realitzada per l'arxiprest Francesc Rabassa. Resposta 3 del 4rt. grup, pàgina 18.

5. La campanya de sensibilització se centrà en els mitjans de comunicació escrits. Vegeu *Els llibres sacramentals de Santa Coloma en perill: Full Parroquial de Santa Coloma de Farners*, 46 (30-IX-1990); la crònica *Els llibres sacramentals de Santa Coloma malmesos*: «Ressò» 236 (1990); i la notícia de «El Punt» (10-XI-1992), *La parròquia de Santa Coloma ha començat a restaurar el seu arxiu*.

6. *Les possibilitats de la demografia històrica a les comarques gironines: inventari dels arxius parroquials de la diòcesi*, 1975, 122-123.

7. Repartits entre l'Arxiu Històric de Girona (ss. XVI-XVIII) i l'Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners (s. XIX).

dre de classificació que proposa Xavier Pedrals⁸, tot adaptant-lo a la realitat del fons colomenc. Hem baixat a la descripció de la tipologia documental de cada sèrie amb les dates extremes, afegint-hi observacions quan ho consideràvem d'interès. És possible que en l'apartat de confraries i altres associacions, alguna família custodii documentació a nivell particular. Un altre aspecte a remarcar és el reaprofitament dels llibres d'actes dels partits polítics i comitès de 1936-1939, dels quals s'han arrencat els pocs fulls escrits, tot i que tots els fulls estan marcats –com dictava la llei– amb el segell de la Generalitat republicana. Les possibilitats de treball que se'ns presenten són variades, entre les quals volem destacar els moviments associatius dels anys quaranta i cinquanta, que aglutinaven bona part de la població, que han tingut fins ara escassa atenció pels historiadors.

A. PARRÒQUIA

1. Església i culte

1.1 ORGANITZACIÓ

Correspondència

No és gaire abundant i està separada per temes. Destaquen un plec de 1939 i les cartes rebudes de l'advocat i procurador colomenc Josep M. Puig Janer (1945–1948). Inclou circulars del bisbe de Girona (ss. XIX–XX) i una carpeta d'instàncies al bisbe (1920–1951). En 1946, la celebració de la Santa Missió generà nombrosa correspondència i en els anys 1950-1952 destaca un plec de cartes referents a la relíquia de Sant Salvador.

Memorials

Inventari dels béns de la parròquia considerats en la llei del 13-V-1933 sobre Patrimoni Artístic de l'Estat (1933).

Respostes al qüestionari dels fets de la guerra civil, 1939.

Llibre de notes de la parròquia, 1940-1954.

Memòria de la parròquia, 1951.

8. *Una proposta de classificació dels arxius eclesiàstics locals, segons un esquema orgànic i funcional: estudi de l'arxiu eclesiàstic de Bagà*. «Lligall» 4 (1991) 153-167.

1.2 HISENDA

Patrimoni

- Escritures de propietat referents a la rectoria (1910) i a la propietat d'una ploma d'aigua (1845-1928).
- Documents referents a la compra de noves imatges, 1942-1960, i relació de donatius de plata per al reliquiari de Sant Salvador, 1953.
- Plànols d'edificis parroquials a partir de 1940.

Comptes

- Llibre de comptes de l'església parroquial, 1849-1850; 1857-1943. Cal ressaltar les importants reformes realitzades en els anys 1876-1880, en especial el campanar.
- Factures 1908/1920; 1921-1936 i a partir de 1939.
- Llibre de collectes de la parròquia, 1939-1944; 1945-1951.
- Llibre de comptes de la capella de Sant Sebastià, 1940-1971.
- Llibre de comptes del santuari de Farners, 1939-1979.
- Llibre de comptes de la casa d'Acció Catòlica, 1935-1970.
- Factures i inventaris del Casal d'Estiu, 1935.
- Lliuraments a la Caixa Diocesana, 1948-1956.
- Llibre de subscripcions, 1939-1947. Fa referència a la restauració del col·legi parroquial, ajuts a les víctimes de la guerra, almoines del Papa, per al Seminari i per a la Santa Missió.

2. Registres parroquials

2.1. SACRAMENTALS

2.1.1. BAPTISMES

1. 1517-1567. Quart. Mal estat. El llibre inclou també els morts en la pesta de 1521 (pp. 99-101).
2. 1568-1634. Foli. Mal estat.
3. 1635-1668. Foli. Mal estat.
4. 1669-1701. Foli. Pèssim estat.
- 5A. 1701-1723. Foli. Mal estat.

- 5B. 1723-1745. Foli. Mal estat.
- 6. 1746-1763. Foli. Restaurat l'any 1992.
- 7. 1763-1780. Foli. Mal estat. Incomplet.
- 8. 1780-1792. Foli. Índex. Mal estat.
- 9. 1792-1804. Foli. Índex. Estat regular.
- 10. 1805-1821. Foli. Índex. Estat regular.
- 11. 1821-1835. Foli. Índex. Mal estat.
- 12. 1836-1843. Foli. Índex.
- 13. 1844-1851. Foli. Índex.
- 18. 1874-1882. Foli. Índex.
- 22. 1902-1911. Foli. Índex.
- 23. 1911-1915. Foli. Índex⁹.
- 24. 1917-1923. Foli. Índex¹⁰. Inclou l'estadística de naixements i defuncions de Santa Coloma de 1588 a 1946, en base als registres sacramentals. També hi trobem el rectorologi del segle XVI al XX.
- 25. 1923-1931. Foli. Índex¹¹.
- 26. 1931-1942. Foli. Índex¹².
- 27. 1943-1954. Foli. Índex.
- 28. 1954-1964. Foli. Índex. Inclou les partides realitzades a altres parròquies o capelles de fills del poble.
- 29. 1964-1974. Foli. Índex
- 30. 1974-1982. Foli. Índex.
- 31. 1982-. Foli. Índex.

Manquen els llibres 14, 15, 16, 17 (1851-1874); 19, 20, 21 (1882-1902). També es conserven els esborranys de 1896-1898, 1904-1906, 1911-1914 i d'altres posteriors.

2.1.2. CONFIRMACIONS

- 0. 1721-1803. Quart. Mal estat.
- 1. 1828-1851. Foli.
- 2. 1857-1948. Foli.
- 3. 1951-. Foli.

9. Les inscripcions d'aquests llibres han estat reconstruïdes en base als esborranys conservats a la parròquia, els duplicats de l'Arxiu Diocesà de Girona i del Registre Civil, a causa de la destrucció dels llibres originals durant la guerra civil. Aquest treball fou realitzat pel rector en els anys quaranta.

10. Cf. nota 9

11. Cf. nota 9

12. Cf. nota 9

2.1.3. COMUNIONS

- Primera comunió. A partir de 1939.
- Comunió solemne. A partir de 1939.
- Comunions diàries, 1952-1960. Es diferencien homes i dones.

2.1.4. DEFUNCIONS

1. 1580-1649. Foli. Pèssim estat.
2. 1696-1752. Foli. Pèssim estat. Molt fragmentari, sense relligar.
3. 1753-1780. Foli. Pèssim estat.
4. 1780-1801. Foli. Índex. Pèssim estat. Incomplet, mal lligat.
5. 1801-1819. Foli. Índex. Estat regular. 50 folis en blanc.
6. 1820-1839. Foli. Índex. Mal estat.
7. 1839-1850. Foli. Índex. Pèssim estat. Incomplet.
9. 1851-1855. Foli. Índex.
10. 1855-1868. Foli. Índex. Mal estat. Mal lligat, molts fulls solts.
11. 1869-1874. Foli. Índex.
12. 1874-1883. Foli. Índex.
13. 1883-1890. Foli. Índex.
14. 1890-1894. Foli. Índex. Mal estat. Inclou un fragment del 1850 al 1851.
15. 1895-1908. Foli. Índex.
16. 1908-1922. Foli. Índex.
17. 1922-1933. Foli. Índex¹³.
18. 1933-1943. Foli. Índex¹⁴.
19. 1944-1961. Foli. Índex.

Manquen els anys 1650-1696.

Hi ha llibretes d'enterraments, 1811 i 1879-1882.

2.1.5. MATRIMONIS

1. 1581-1706. Foli. Pèssim estat.
2. 1707-1765. Foli. Estat regular.
4. 1820-1843. Foli. Índex. Mal estat.
5. 1844-1851. Foli. Índex. Més de la meitat dels folis en blanc.
6. 1851-1860. Foli. Índex.

13. Cf. nota 9

14. Cf. nota 9

- 7. 1860-1871. Foli. Índex. Pèssim estat.
- 8. 1873-1885. Foli. Índex. Pèssim estat.
- 9. 1885-1912. Foli. Índex. Pèssim estat.
- 11. 1918-1939. Foli. Índex¹⁵. A partir d'aquest llibre, el model de partida és imprès.
- 12. 1940-1961. Foli. Índex.
- 13. 1961-1975. Foli. Índex.
- 14. 1975-. Foli. Índex.

Manquen els llibres 3 (1765-1819) i 10 (1912-1918).

Es conserven els expedients matrimonials des de 1939 i esborranys diversos.

2.2 CERTIFICATS

Actes de baptisme, il·legítims, fe de solteria, consentiment per a matrimoni, trasllat de cadàvers, en especial a partir de 1939.

2.3 ORDINARIS

- Llibre de visites del Pelegrí de Tossa de Mar, 1940-1992; i a partir de 1993.
- Llibre de visites pastorals, 1943-1951.

3. Administracions autònomes

3.1 COL·LEGI PARROQUIAL NENS (*Germans de les Escoles Cristianes*).

- Protectors del col·legi, 1923-1940.
- Llibre de comptes, 1927-1936.
- Informe del col·legi, 1960.
- Llibre d'actes del Patronat Parroquial, 1939-1944.
- Escritures de propietat del Patronat, 1930.

15. Cf. nota 9

3.2 HOSPITAL

– Llibre de comptes, 1898-1942.

3.3 JUNTA LOCAL DEL PATRONAT PER A LA REDEMPCIÓ DE PENES PEL TREBALL (*hi participa l'ajuntament*).

– Llibre d'actes, 1942.

3.4 HEREUS DE CONFIANÇA

– Mercè Iglesias, 1896-1950.

– Dolors Font Mas, 1880-1917.

B. COMUNITAT DE PREVERES

1. Govern

– Còpies d'acords i correspondència, 1907-1957.

– Sermons, a partir de 1939.

2. Fundacions

– Comunitat de preveres: llibreta de comptes 1914–1933 i 1934–1979, per a aniversaris, culte i misses.

– Fundació de diversos aniversaris: llibreta de comptes 1934–1979.

– Pilar Amat: llibreta de comptes 1972–1979, per al foment de la pietat en els obrers i per a misses.

– Joan Bofill Galtes: llibreta de comptes 1934–1979, per a un ofici.

– Tomàs Barrera Verdaguer: llibreta de comptes 1923-1979, per a misses.

– Rita Bertrana: llibreta de comptes 1955-1979.

– Antònia Corominas: llibreta de comptes 1928-1979; 1940-1979; 1934-1979; i 1934-1979. Per A la novena de Sant Salvador, exercicis espirituals, Conferència de Sant Vicenç, obres piadoses, etc.

- Josep Corominas: llibreta de comptes 1955-1979.
 - Rv. Crous: llibreta de comptes 1961-1979.
 - Rv. Pere Dalmau Sala: llibreta de comptes 1929-1979, per a misses.
 - Rosa de Fonsdevila: llibreta de comptes 1940-1979, per a misses.
 - Assumpció Granell: llibreta de comptes 1948-1979, per a misses.
 - Mercè Iglesias: llibreta de comptes 1896-1950, per a funcions diverses.
 - Loreto Marcé: llibreta de comptes 1969-1979, per a misses.
 - Rv. Miquel Massaguer: llibreta de comptes 1907-1979, per a la Conferència de Sant Vicenç.
 - Dolors Mundet Vilallonga: llibreta de comptes 1905-1979, funcions de l'altar del Sagrat Cor; llibreta de comptes 1911-1916, 1927-1943 i 1944-1979, per als pobres.
 - Maria Planas de Farnés Riera: llibreta de comptes 1934-1979, per a la celebració d'una Hora Santa el primer divendres de mes.
 - Francesca Puigvert: llibreta de comptes 1935-1979, per a misses.
 - Baldomer Segarra - Carme Alemany: llibreta de comptes 1924-1979 i llibreta 1940-1979. Fundacions per a auxili de l'hospital, per a la Conferència de Sant Vicenç i per a misses.
 - Teresa Salvador Sivilla: llibreta de comptes 1925-1979, per a misses.
 - Rv. Joan Simon: llibreta de comptes 1919-1979, per a misses.
 - Maria Tauler: llibreta de comptes 1952-1979.
 - Carme Turon: llibreta de comptes 1950-1979, per a misses.
 - Manuel Vázquez de Castro: llibreta de comptes 1925-1979, per a misses.
 - Francesca Vallicrosa: llibreta de comptes 1934-1979, per a misses.
 - Narcisa Verdaguer Grau: llibreta de comptes 1940-1979, per a misses.
 - Ramon Verdaguer: llibreta de comptes 1908-1979. A favor dels malalts pobres de l'hospital.
 - Consol Vidal Frigola: llibreta de comptes 1952-1979.
-
- Actes de fundacions i rebuts (1898-1945).
 - Llibre registre de la fundació de misses (1919-1939).
 - Llevador de rendes de fundacions, 1807-1851.
 - Fundacions d'aniversaris, segle XVIII.
 - Estat general de les pensions de censals, 1817.
 - Còpies notarials de creació de censals, segles XVIII-XIX.

3. Beneficis

- Benefici de les ànimes, segles XVII-XIX. Inclou escriptures notariales de la creació de censals i fundació de misses.
- Benefici de Sant Salvador d'Horta, 1950-1954.
- També tenim constància de l'existència dels beneficis del Sagrat Cor de Jesús, de la Mare de Déu del Roser i de Sant Miquel.

4. Altres

- Llibre del Bací, 1914-1940, 1941-1950, 1951-1956, 1957-1977.
- Misses manuals, 1928-1943, 1944-1951.
- Distribució de misses, 1927-1931, 1942, 1945-1953, 1953-1957, 1945-1958 i 1939-1979.
- Comptes dels funerals, 1942-1953, 1954-1967.

C. ASSOCIACIONS PIETOSES DE FIDELS

1. Congregació de la Mare de Déu dels Dolors (amb capella pròpia).

- Llibre dels congregants, 1946-1958 (en català).
- Comptes dispersos dels segles XVIII i XIX.
- Llibre de comptes, 1931-1973.

2. Confraria del Santíssim Sagrament (erigida en 1638).

- Llibre de confreres, 1955-1956.
- Llibreta de comptes, 1940-1977.
- Llibre de les Quaranta Hores, 1931-1953 i 1931-1964.

3. Confraria del Roser (amb altar propi).

- Llibre de confreres, 1946-1956.

– Llibreta de comptes, 1903-1927.

4. Confraria de la doctrina cristiana

- Llibre de la confraria, 1941-1956. Conté els estatuts i la llista de nens i nenes examinats de catecisme.
- Llibre de comptes, juntes i confreres, 1905-1959.
- Exàmens de catecisme, 1949-1956.

5. Confraria de la Mare de Déu del Carme

- Llibre de confreres i estatuts, 1939-1964.
- Llibreta de comptes, 1941-1966.

6. Apostolat de l'oració (fundat en 1877).

- Llibre d'associats, 1939-1956.
- Correspondència, 1946-1955.

7. Filles de Maria (constituïda en 1881).

- Llibre de comptes, 1918-1966.

8. Associació Sagrada Família per a la visita domiciliària (fundada en 1946, en record de la Santa Missió).

- Llibre d'associats, 1947-1956.
- Llibreta de comptes, 1947-1966.

9. Obra pontificia de la propagació de la fe.

- Llibre d'associats, 1942-1953.

10. Conferència de Sant Vicenç de Paül (dones)

- Llibre d'actes, 1861-1888, 1885-1886, 1889-1891, 1888-1901 i 1941-1946.
- Llibre de repartiment d'ajuts a famílies necessitades, 1861-1866, 1941-1946.
- Llibreta del pa dels pobres, 1939-1979.

11. Acció Catòlica

Aspirants

- Llibre d'actes, 1941-1948.
- Llibre de comptes, 1942-1948.

Joves

- Fitxes i llistes de socis, 1945.
- Correspondència, 1941-1945 (inclou factures).
- Correspondència vocalies de pietat i caritat, 1940-1945.
- Secretaria de propaganda i espectacles, 1941-1945.

Homes

- Llibre d'actes, 1940-1950.
- Correspondència i factures, 1939-1951.

Dones

- Llibre d'actes, 1939-1953.
- Correspondència, 1941-1949, 1950-1958.
- Campanya de Reis, 1942-1958.

Biblioteca

- Llibre registre de llibres, 1940-1945.

Cal esmentar una carpeta d'informació d'espectacles i lectures (1944-1946) de la Federació Catòlica de pares de família; i un plec de la Unió Diocesana de Dones Catòliques (correspondència i associades, 1935-1936; i comptes de la Campanya de Reis, 1928-1931). Llibreta d'exercicis espirituals, 1940-1948.

D. ARXIPRESTAT DE SANTA COLOMA DE FARNERS

- Llibreta de culte i clerecia, 1932-1935.
- Llibre de confirmació de la celebració de misses de la Germandat de Sufragis, 1939-1951.
- Informe de les cases rectorals de l'Arxiprestat, 1940.
- Llibres d'actes de les conferències teològico-morals, 1940–1955 i 1956–1965, amb la participació de les parròquies: Santa Coloma de Farners, Brunyola, Castanyet, l'Esparra, Riudarenes, Sant Miquel de Cladells, Sant Pere Cercada i Vallcanera.

E. ALTRES FONTS

A causa de l'ocupació de la Casa d'Acció Catòlica per l'aviació republicana durant la guerra civil, es conserva un llibre índex de disposicions militars; 1933-1936.

L'Arxiu Parroquial de Santa Coloma de Farners acull la documentació de la parròquia de Sant Pere Cercada a partir de 1939 (llibres sacramentals, fundacions, etc).

És d'interès un lligall que fa referència a la capella de Bellver, la seva donació i el funcionament com a hospici dels franciscans de Sant Salvi de Cladells (1691-1824).

Hi trobem un plec de circulars impreses (1816-1817) de l'intendent de Girona dirigides a l'Ajuntament de Santa Coloma.

Procedent del qui fou rector de la ciutat, Francesc Rabassa Arigós, es conserven les còpies dels treballs presentats al "Certamen Histórico" celebrat amb motiu del Mil·lenari de Santa Coloma (1950); i els esborranys del llibre que publicà, juntament amb Josep M. Millàs Vallicrosa titulat, *Historia de Santa Coloma de Farnés y su comarca* (1951).

Hem localitzat una còpia mecanografiada dels estatuts de la Societat de Socors Mutus de Sant Salvador d'Horta (1952).

F. COL·LECCIONS ESPECIALS

– Impresos d'activitats parroquials, goigs, estampes de tota mena, recordatoris i altres.

G. HEMEROTECA

– Butlletí Oficial Eclesiàstic del Bisbat de Girona / Butlletí de l'Església de Girona: 1856-1869, 1878-1903, 1924, 1935, 1939-1993; i fragments dels anys 1907, 1917/1922 i 1928.

– Full Parroquial de Santa Coloma: 1933-1936, 1939-1964, 1971-1975 i 1978-1993.

– Revista Sant Salvador d'Horta (la Bisbal E.): 1947-1957.

– Altres revistes de temàtica religiosa d'àmbit general a partir de 1939 i abundants retalls de premsa diària.

H. BIBLIOTECA

– Biblioteca de llibres de temàtica religiosa (ss. XVIII-XX).